

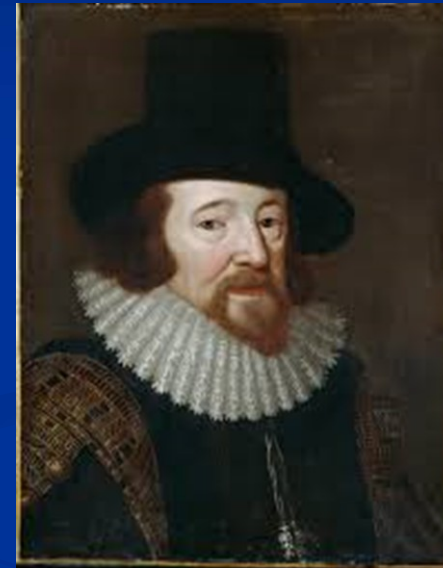
“Μεθοδολογία Οικονομικής Επιστήμης”

*Η μεθοδολογική εξέλιξη της οικονομικής επιστήμης
-- Κλασική σχολή*

Ας θυμηθούμε . . .

Ο **Francis Bacon** είχε σημαντική μεθοδολογική συνεισφορά στο ανερχόμενο νέο επιστημονικό πνεύμα της προ-ιλασικής περιόδου.

Σύμφωνα με τον Bacon, μόνο με την ταυτόχρονη χρησιμοποίηση της εμπειρίας και της λογικής είναι δυνατόν να καταλήξουμε σε συμπεράσματα που πλησιάζουν την αλήθεια.

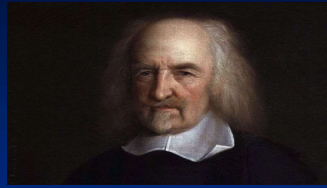
Ας θυμηθούμε . . .

Ο **Rene Descartes** θεωρείται ένας από τους κορυφαίους φιλοσόφους της προκλασικής περιόδου.

Με το απόφθεγμα του “Cogito, ergo sum” (“Σκέφτομαι, άρα υπάρχω”), θέσπισε την αφαιρετική μέθοδο για την ανακάλυψη των επιστημονικών αληθειών στον κόσμο της φυσικής και της κοινωνίας.

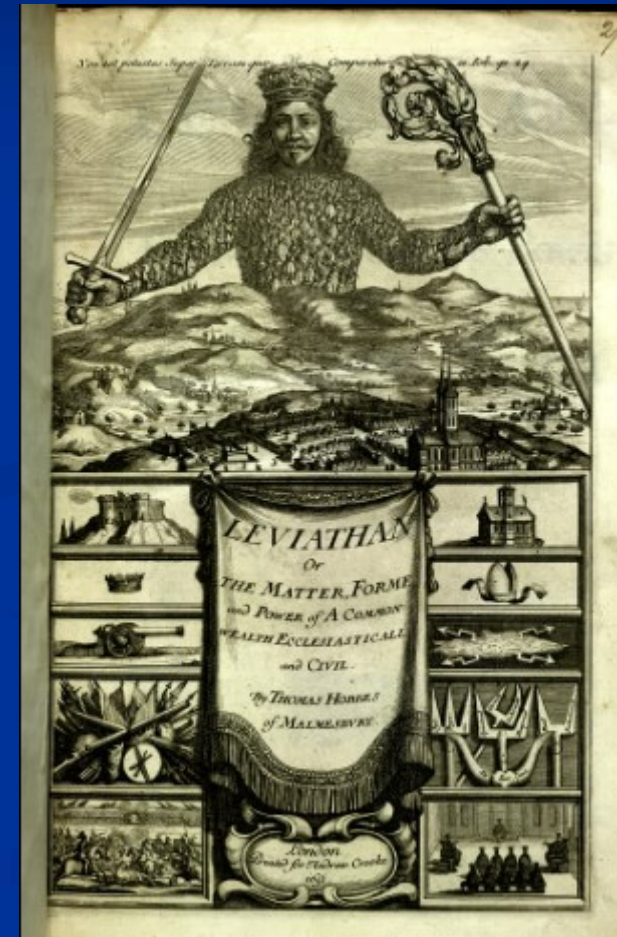

Ας θυμηθούμε . . .

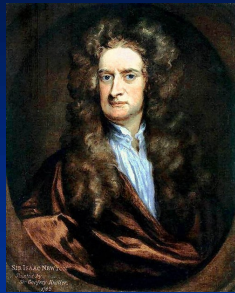
- Ο **Thomas Hobbes** θεωρείται ένας από τους διανοητές του κοινωνικού συμβολαίου και συγγραφέας του διάσημου έργου 'Leviathan'. Είναι εντυπωσιακό ότι, αν και ο Hobbes είναι υπέρμαχος της απόλυτης εξουσίας, η απολυταρχία στην οποία καταλήγει εμπεριέχει μια δυναμική που την υπονομεύει καθώς δομείται πάνω στην θεώρηση των ανθρώπων ως ατόμων μέσα στην κοινωνία· δηλαδή, υπ' αυτήν την έννοια, άθελά του ο Hobbes υπερασπιζόμενος την απολυταρχική εξουσία γίνεται πρόδρομος του πολιτικού φιλελευθερισμού.
- Στο βιβλίο μου 'Οικονομικός Πόλεμος και Νομισματική Ειρήνη', στην ενότητα «Το δικαιο του ισχυρού· από τον Θουκυδίδη στον Hobbes» (σσ. 101-106), γράφω:

“Μεταφέροντας το χομπσιανό δόγμα στην περίπτωση της νομισματικής ειρήνης, θα λέγαμε ότι οι κεντρικές τράπεζες ως ισχυροί θεσμοί αποτέλεσαν έναν υπερεθνικό (τόσο στην περίπτωση της ΕΚΤ, όσο και της Fed σύμφωνα με τη θεώρηση του δανειστή έσχατης προσφυγής για το διεθνές σύστημα) ‘Λεβιάθαν’.”

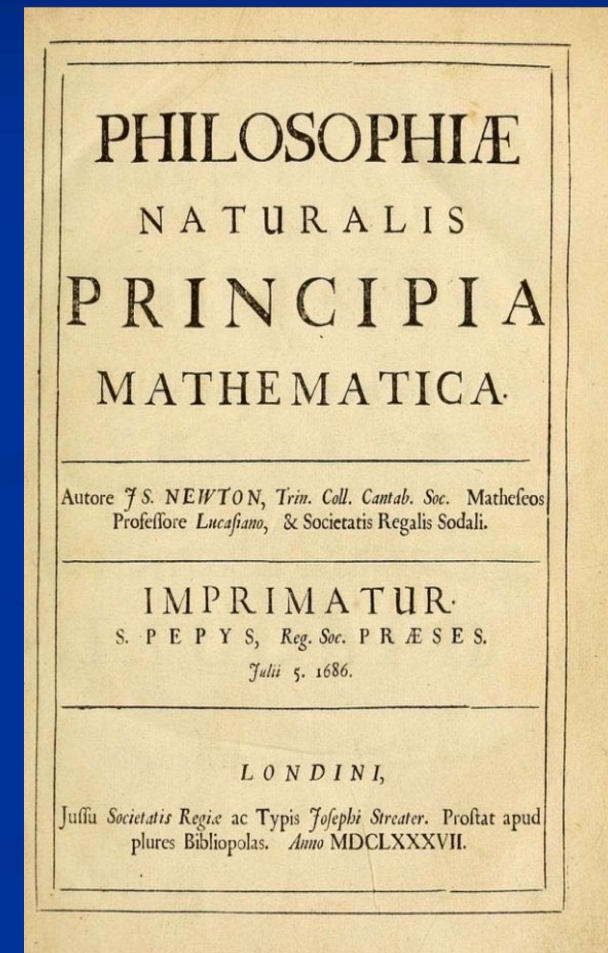

Ας θυμηθούμε . . .

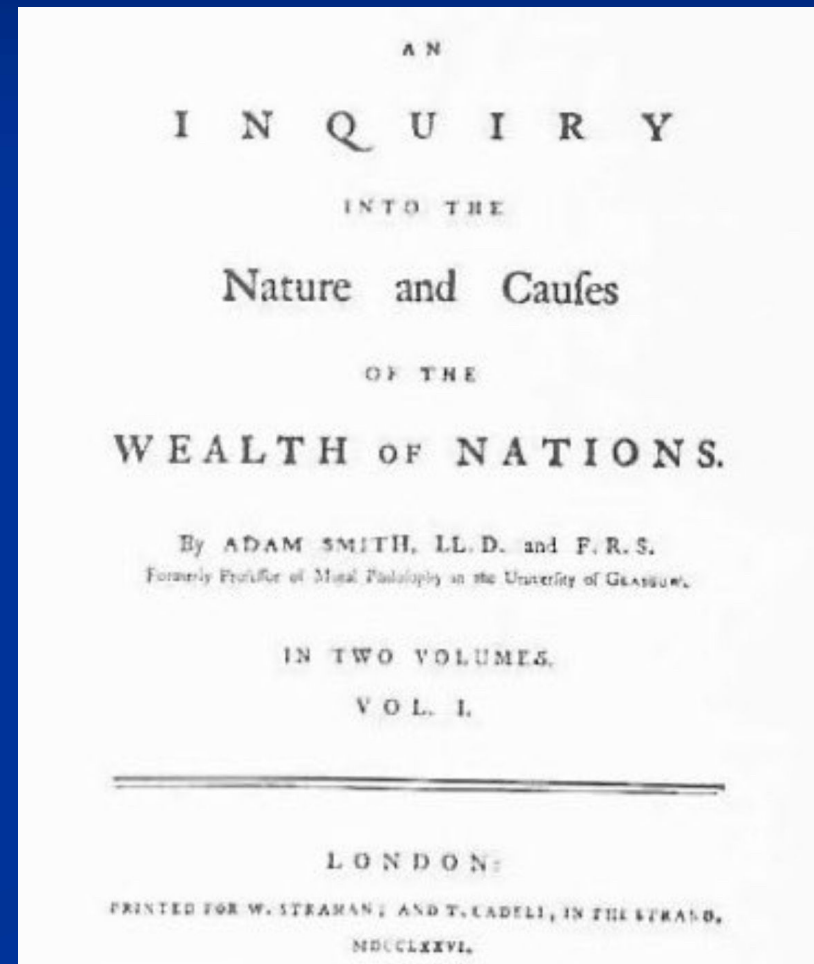
- Ο **Isaac Newton** θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους επιστήμονες όλων των εποχών.
- Είναι εντυπωσιακό ότι η νευτώνεια μηχανική, η αρχή της βαρύτητας και η θεώρηση της φυσικής ισορροπίας επηρέασαν την φιλοσοφική και οικονομική σκέψη του **Adam Smith** στα σημαντικότερα έργα του ‘Θεωρία των Ηθικών Συναισθημάτων’ και ‘Πλούτος των Εθνών’, ο οποίος προσπάθησε να εφαρμόσει την ίδια μέθοδο με τον Newton, βασιζόμενος σε μια κεντρική δύναμη/αρχή (συμπάθεια για τον άνθρωπο, ατομικό συμφέρον) προκειμένου να ερμηνεύσει την κοινωνική ισορροπία και την ισορροπία στο οικονομικό σύστημα.
- Στην φωτό, το διάσημο έργο του Νευτώνα με τίτλο ‘Principia’ (1687), το οποίο έφερε επανάσταση όχι μόνον στην επιστήμη της φυσικής αλλά και στην μεθοδολογία των επιστημών.

Ο πατέρας της Οικονομικής επιστήμης

- Το 1776 δημοσιεύθηκε στο Λονδίνο 'Ο Πλούτος των Εθνών' του **Adam Smith**, το κλασικό έργο που σηματοδότησε την αρχή της οικονομικής επιστήμης στο πλαίσιο της ερμηνείας της συμπεριφοράς και δράσης του οικονομούντος ατόμου.

Η κλασική σχολή της Πολιτικής Οικονομίας

Η Οικονομική επιστήμη είναι η παλαιότερη και η πιο ώριμη κοινωνική επιστήμη. Η Οικονομική, ως επιστήμη, εμφανίζεται στα μέσα του 18ου αιώνα. Ο Adam Smith θεωρείται ο πατέρας της σύγχρονης Οικονομικής επιστήμης και το έργο του «Ο Πλούτος των Εθνών», του 1776, θεωρείται ως το πρώτο ολοκληρωμένο επιστημονικό έργο της Οικονομικής. Οικονομικές ιδέες έχουμε και σε αρχαίους συγγραφείς, όπως για παράδειγμα στα έργα του Ξενοφώντα, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, αλλά δεν είναι συστηματοποιημένες και ανεξάρτητες από φιλοσοφικά και ηθικά πλαίσια. Η συστηματική μελέτη των οικονομικών φαινομένων αρχίζει με τον A. Smith, που είναι ο ιδρυτής της κλασικής σχολής Πολιτικής Οικονομίας, η οποία εμφανίζεται το 1776 και διαρκεί περίπου μέχρι το 1850.

Οι κύριοι εκπρόσωποι της κλασικής σχολής είναι ο A. Smith, καθηγητής Ηθικής Φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο της Γλασκώβης και αργότερα στο Εδιμβούργο, ο David Ricardo, χρηματιστής που ασχολήθηκε με τα Οικονομικά όταν διάβασε το έργο του A. Smith, ο Thomas Malthus, ιερωμένος, διάσημος για τη θεωρία «πληθυσμού», ο Karl Marx, φιλόσοφος και θεμελιωτής της σοσιαλιστικής οικονομικής σκέψης, και ο John Stuart Mill, φιλόσοφος και οργανωτής της κλασικής οικονομικής σκέψης.

Η κλασική σχολή της Πολιτικής Οικονομίας

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της κλασικής σχολής, το οποίο συνδέεται με την οικονομική μεθοδολογία της, είναι η **θεωρία της αξίας**. Σχεδόν όλοι οι κλασικοί οικονομολόγοι ακολουθούν μια «αντικειμενική» προσέγγιση στη θεωρία της αξίας, η οποία έχει δύο σιέλη:

- Θεωρία κόστους παραγωγής.
- Εργασιακές θεωρίες.

Η αντικειμενική θεωρία της αξίας υποστηρίζει ότι υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι που προσδίδουν σ' ένα αντικείμενο αξία και ειδικότερα ανταλλακτική αξία (εκτός από την ανταλλακτική αξία έχουμε και την αξία χρήσης). Στο πλαίσιο της κλασικής σχολής, οι λόγοι που ένα αντικείμενο Α έχει αξία είναι, είτε επειδή έχει κόστος παραγωγής, και αυτό το κόστος τού προσδίδει αξία (θεωρίες κόστους παραγωγής που ενστερνίζονται οι **A. Smith, Mill, J. Cairnes** και **N. Senior**), είτε επειδή έχει ενσωματωμένη ανθρώπινη εργασία (εργασιακές θεωρίες οι οποίες προτείνονται από τους **D. Ricardo** και **K. Marx**). Και οι δύο προσεγγίσεις ανήκουν στις αντικειμενικές θεωρίες αξίας, διότι βασίζονται σε αντικειμενικούς λόγους, είτε κόστους παραγωγής, το οποίο μπορεί να συμπεριλαμβάνει εργασιακό κόστος, είτε καθαρά εργασιακής θεώρησης, επειδή έχει δαπανηθεί ανθρώπινη εργασία. Με την εμφάνιση της οριακής σχολής, κατά τη δεκαετία του 1870, έρχεται στο προσκήνιο η υποκειμενική θεωρία της αξίας η οποία συνδέεται και με τη ριζική αλλαγή στην οικονομική μεθοδολογία. Η κεντρική ιδέα αυτής της θεώρησης είναι ότι το αντικείμενο Α έχει αξία επειδή μας δίνει οριακή χρησιμότητα ή, πιο απλά, επειδή μας είναι χρήσιμο.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών

Η γενική μεθοδολογική προσέγγιση των κλασικών παρουσιάζει πολλά κοινά σημεία, χωρίς να υπάρχει βέβαια απόλυτη ταύτιση.

Τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

- Πολλοί κλασικοί συνδυάζουν την μέθοδο της επαγωγής με την λογική παραγωγή.
- Η ανάλυση γίνεται χωρίς την χρήση μαθηματικών (αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει αφαιρετική ανάλυση, διότι μπορεί να γίνει αφαιρετική ανάλυση χωρίς την χρήση μαθηματικών). Για παράδειγμα, ο Ricardo δεν χρησιμοποιεί μαθηματικά, αλλά κυρίως λογικά επιχειρήματα.
- Το μεθοδολογικό πρότυπο είναι οι φυσικές επιστήμες.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (Smith)

Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να κάνουμε τις ακόλουθες παρατηρήσεις σχετικά με την μεθοδολογική σκέψη των κλασικών οικονομολόγων:

Μερικά σημαντικά μέλη της κλασικής σχολής ακολουθούν έναν συνδυασμό της εμπειρικής μεθόδου με τη λογική παραγωγή. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στον **Smith**, ο οποίος χρησιμοποιεί εμπειρικά και ιστορικά στοιχεία αλλά και λογική ανάλυση ή αφαίρεση. **Ο Smith δεν έχει προτίμηση σε μια συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση, όπως έχουν άλλοι σημαντικοί κλασικοί.** Όπως γράφει ο πολύ σημαντικός οικονομολόγος J. N. Keynes, «Δεν απέκλειε κάθε μέθοδο έρευνας η οποία θα μπορούσε να τον βοηθήσει στη διερεύνηση των φαινομένων του πλούτου». Για παράδειγμα, βασιζόμενος σε υποθέσεις a priori και με τη χρήση λογικής παραγωγής, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μακροχρόνια υπάρχει τάση εξίσωσης των εργατικών μισθών. Στη συνέχεια, προσπαθεί να εξετάσει εμπειρικά το συμπέρασμα και, αντιλαμβανόμενος ότι υπάρχει διάσταση μεταξύ θεωρίας και εμπειρίας, ανέπτυξε τις πιθανές αιτίες διαφοροποίησης των εργατικών μισθών.

Ο Smith, δεν κατασκευάζει υπόδειγμα ατομικής οικονομικής συμπεριφοράς, όπως κάνουν έναν αιώνα αργότερα οι οριακοί οικονομολόγοι. Όμως, στο κύριο έργο του «Ο Πλούτος των Εθνών», είναι δυνατό να διακρίνουμε το σκιαγράφημα ενός υποδείγματος, αφού **κατά τον Smith το άτομο στις οικονομικές ενέργειές του κινείται με βάση την επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος.** Η έμφαση που δίνει στον ρόλο του ατομικού συμφέροντος στις οικονομικές αποφάσεις είχε μεγάλη επίδραση στην τελική διαμόρφωση του *Homo Economicus*.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (Malthus)

Εκτός από τον Smith, συνδυασμό των δύο μεθόδων παρατηρούμε και στη μεθοδολογική σκέψη του Malthus. Ο Malthus θεωρεί ότι η αφαιρετική μέθοδος έχει δύο σημαντικές αδυναμίες:

- Την μεγάλη υπεραπλούστευση των οικονομικών φαινομένων, η οποία πιθανόν οδηγεί στην απόρριψη σημαντικών αιτιών που θα έπρεπε να είχαν ληφθεί υπόψη.
- Το λάθος της σύνθεσης.

Ταυτόχρονα, ο Malthus επισημαίνει ότι η αποκλειστική χρήση της επαγωγικής μεθόδου μπορεί να μας οδηγήσει στο να θεωρήσουμε ως αιτίες ορισμένες καταστάσεις που έλαβαν χώρα τυχαία. Σε γενικές γραμμές, ο Malthus στρέφεται εναντίον της αποκλειστικής χρήσης είτε της αφαιρετικής είτε της επαγωγικής μεθόδου και προτείνει να ακολουθείται ένα μείγμα αυτών των δύο. Ο Malthus χρησιμοποίησε πλήθος εμπειρικών και στατιστικών στοιχείων αλλά και στοιχεία αφαιρετικής μεθόδου για την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων που θα ελέγχονται από τα εμπειρικά δεδομένα. Το κύριο παράδειγμα εφαρμογής των παραπάνω είναι στην τελική εκδοχή της περίφημης θεωρίας του περί πληθυσμού.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (Ricardo)

Άλλοι κλασικοί οικονομολόγοι, όπως ο **Ricardo** και ο **Mill**, δίνουν πιο μεγάλη έμφαση στη λογική παραγωγή. Η οικονομική σκέψη του **Ricardo** είναι σε μεγάλο βαθμό αφαιρετική, χωρίς όμως την χρήση μαθηματικών. Ο Ricardo κατασκευάζει αφηρημένα οικονομικά υποδείγματα, αρχίζοντας από κάποιες απλουστευτικές υποθέσεις και με την χρήση λογικών συνειρμών καταλήγει σε λογικά συμπεράσματα.

Για παράδειγμα, στη μελέτη μιας καπιταλιστικής οικονομίας στην μακροχρόνια περίοδο (στο γνωστό υπόδειγμα σιτηρών), ο **Ricardo** αρχίζει με κάποιες απλουστευτικές υποθέσεις, όπως:

- α) οι εργατικοί μισθοί είναι σταθεροί στο επίπεδο επιβίωσης,
- β) η περίοδος της παραγωγής συμπίπτει με την περίοδο της σοδειάς,
- γ) τα σιτηρά είναι το μόνο αγαθό,
- δ) το ίδιο αγαθό χρησιμοποιείται και ως νομισματική μονάδα (π.χ. οι εργατικοί μισθοί εκφράζονται ως σάκοι σιτηρών). Η υπόθεση της απουσίας χρήματος γίνεται για λόγους απλούστευσης και για να μελετηθεί το πρόβλημα με όρους πραγματικούς και όχι νομισματικούς.
- ε) Το έδαφος χαρακτηρίζεται από φθίνουσες αποδόσεις. Υποθέτει, επίσης, ότι δεν έχουμε αποθέματα κεφαλαίου και εισάγει κάποιες επιπλέον δευτερεύουσες υποθέσεις.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (Ricardo)

Με βάση τις υποθέσεις αυτές και με την χρήση της λογικής παραγωγής, ο Ricardo καταλήγει σε ένα γενικό συμπέρασμα: η μακροχρόνια τάση μιας καπιταλιστικής οικονομίας είναι η κατάσταση στασιμότητας (εκεί δηλαδή όπου η οικονομική μεγέθυνση θα είναι ίση με το μηδέν).

Το υπόδειγμα, αλλά και το συμπέρασμα, εκφράζονται χωρίς την χρήση μαθηματικών και δείχνουν την μακροχρόνια τάση μιας οικονομίας κάτω από ορισμένες συνθήκες και υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Σύγχρονοι οικονομολόγοι έχουν διατυπώσει τις υποθέσεις και τα συμπεράσματα του υποδείγματος με την χρήση μαθηματικών. Αυτό δείχνει, επίσης, και τις διαφορετικές μεθοδολογικές αντιλήψεις για την χρήση μαθηματικών στην ανάλυση οικονομικών φαινομένων.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (J. S. Mill)

Ο J. S. Mill είναι συνειδητά υπερασπιστής της αφαιρετικής μεθόδου. Επηρεασμένος από τον Ricardo αλλά και τον πατέρα του, James Mill, επιχειρεί να αποδείξει γιατί η αφαιρετική μέθοδος ή η a priori μέθοδος είναι η καλύτερη δυνατή για τη μελέτη των οικονομικών φαινομένων.

Ο J. S. Mill ορίζει την a priori μέθοδο ως μια μεικτή μέθοδο επαγωγής και λογικής ανάπτυξης. Ο ορισμός υποδηλώνει ότι η μέθοδος αυτή θα πρέπει να έχει και εμπειρική διάσταση και να μην στηρίζεται σε μεταφυσικές αρχές. Η οικονομική επιστήμη είναι αφαιρετική και θα πρέπει να ακολουθεί την a priori μέθοδο. Κατά τον J. S. Mill, αρχικά, θα πρέπει να θεσπίζουμε ορισμούς, αρχές και υποθέσεις που αφορούν την οικονομική συμπεριφορά των ατόμων. Στη συνέχεια, με την παραγωγική συλλογιστική καταλήγουμε σε συμπεράσματα τα οποία, όμως, θα είναι αληθή υπό προϋποθέσεις.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (J. S. Mill)

Αν και ο J. S. Mill δίνει έμφαση στην αφαιρετική μέθοδο, διατύπωσε και την οριστική μορφή των τεσσάρων μεθόδων της εμπειρικής έρευνας όπως χρησιμοποιούνται και σήμερα:

- η μέθοδος των διαφορών: δύο καταστάσεις συγκρινόμενες διαφέρουν σε όλα πλην της αιτίας,
- η μέθοδος της συμφωνίας: δύο καταστάσεις συγκρινόμενες συμφωνούν μόνον ως προς την αιτία,
- η μέθοδος των παράλληλων μεταβολών: δύο φαινόμενα μεταβάλλονται ταυτόχρονα κάθε φορά που μεταβάλλεται το ένα από τα δύο,
- η μέθοδος των υπολοίπων: αφού αποδώσουμε όλες τις καταστάσεις σε γνωστά αίτια, αυτό που μένει είναι αποτέλεσμα των προκείμενων που υποτιμήθηκαν.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (J. S. Mill)

Παρόλο που ο Mill δεν εισήγαγε τον όρο, έθεσε τις βάσεις για το γνωστό υπόδειγμα του *Homo Economicus* που θα εμφανιστεί στην σκέψη των οριακών οικονομολόγων.

Ο Mill θεωρεί τις υποθέσεις για την ατομική οικονομική συμπεριφορά αναγκαίες για την οικονομική. Όπως το θέτει, το 1874, στο *Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy*:

«Η επιστήμη [Πολιτική Οικονομία] προοδεύει με την υπόθεση ότι ο άνθρωπος είναι ένα ον το οποίο από την φύση του προτιμά μεγαλύτερη μερίδα αγαθών από μικρότερη μερίδα αγαθών σε όλες τις περιπτώσεις.»

Οι υποθέσεις που αφορούν την οικονομική συμπεριφορά των ατόμων κατά τον Mill είναι:

- η επιθυμία για πλούτο,
- η αποστροφή στην εργασία,
- η επιθυμία για παρούσες απολαύσεις.

Ο Mill δεν θεωρεί ότι αυτά είναι τα μόνα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλλά ότι είναι χαρακτηριστικά ενός «υποθετικού» ανθρώπου χρήσιμου για τις ανάγκες της οικονομικής θεωρίας.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών (Senior)

Στο ίδιο πλαίσιο με τον Mill, ο **N. Senior** πιστεύει ότι η επιστήμη της Οικονομικής θα πρέπει να βασίζεται σε τέσσερις βασικές αρχές ή υποθέσεις:

- Κάθε άτομο επιδιώκει την μεγιστοποίηση του πλούτου με όσο το δυνατόν λιγότερες θυσίες.
- Ο πληθυσμός έχει την τάση να αυξάνεται πιο γρήγορα από τα μέσα διατροφής.
- Η βιομηχανική παραγωγή δημιουργεί καθαρό πλεόνασμα γι' αυτό μπορεί να αυξάνεται συνεχώς.
- Η γεωργική παραγωγή χαρακτηρίζεται από φθίνουσες αποδόσεις.

Με βάση τις αρχές αυτές, μπορούμε με την χρήση λογικής να εξάγουμε γενικά συμπεράσματα τα οποία έχουν καθολική ισχύ για την επιστήμη της Οικονομικής. Επίσης, τονίζει ότι θα πρέπει να υπάρχει καθαρός διαχωρισμός μεταξύ της «θετικής» Οικονομικής από την «τέχνη» της Πολιτικής Οικονομίας.

Κατά τον Senior, η θετική Οικονομική θα πρέπει να είναι απελευθερωμένη από κάθε δεοντολογικό και ηθικό στοιχείο. Έτσι, ήταν αντίθετος με τον ρόλο των οικονομολόγων ως συμβούλων. Η προσέγγιση αυτή συνδέεται με την ουδετερότητα της επιστήμης, που πρωτοεμφανίστηκε στις φυσικές επιστήμες.

Οικονομική μεθοδολογία των κλασικών

Οι κλασικοί οικονομολόγοι δεν χρησιμοποιούν μαθηματικά, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν έχουμε σημαντικά δείγματα αφαιρετικής σκέψης. Η συστηματική χρήση μαθηματικών εμφανίζεται αργότερα, στην οριακή σχολή.

Αν και δεν χρησιμοποιούν μαθηματικά, πολλοί κλασικοί έχουν πίστη σε ένα ιδανικό πρότυπο επιστήμης και πιο συγκεκριμένα της Φυσικής. Αυτήν την τάση την έχουμε διαπιστώσει και σε άλλες κοινωνικές επιστήμες και την παρατηρούμε και στην Οικονομική.

Ο Smith, για παράδειγμα, επιχειρεί να εξηγήσει τα κοινωνικά φαινόμενα με την μέθοδο που ακολουθούν οι φυσικές επιστήμες. Πιο συγκεκριμένα, πιστεύει ότι η κοινωνική αρμονία επιτυγχάνεται μέσω δύο αντίθετων δυνάμεων, του εγωισμού και της συμπάθειας, κατά το πρότυπο της φυγόκεντρου και της κεντρομόλου στην Φυσική. Επίσης, θεωρεί ότι η Οικονομική επιστήμη θα πρέπει να ακολουθήσει το πρότυπο της Αστρονομίας.

Οι κλασικοί οικονομολόγοι J. Cairnes και A. Cournot, επίσης, πιστεύουν στο πρότυπο των φυσικών επιστημών.

Βιβλιογραφικές Πηγές

- Καραγιάννης, Α., (2001). *Οικονομική Μεθοδολογία. Ιστορική Ανάλυση*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Δρακόπουλος, Σ., Γκότσης, Γ., & Γριμάνη, Α. (2015). *Μεθοδολογία κοινωνικών και οικονομικών επιστημών* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.